

LINGVOKULTUREMA VA UNING MOHIYATI

Maxmudova Fayyoza

Annotatsiya:

Lingvokulturema atamasi lingvistika va madaniyatshunoslik sohalarining kesishmasida joylashgan murakkab va qiziqarli tushunchalardan biridir. U til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ifodalovchi termin bo'lib, til birliklarining nafaqat leksik-ma'no jihatdan, balki madaniy-hissiy va tarixiy kontekstda ham o'rganilishini ta'minlaydi. Lingvokulturema til ichidagi madaniy kodlar to'plami bo'lib, u orqali ma'lum bir xalqning dunyoqarashi, an'analari, qadriyatlari, urf-odatlar va ijtimoiy xulq-atvori aks etadi. Shuningdek, lingvokulturema tilni o'rganishda madaniy kontekstni chuqurroq anglashga yordam beradi, chunki har bir so'z yoki ibora o'ziga xos madaniy ma'no va tutumlarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: lingvokulturema, lingvistika, madaniyat, til, leksik-ma'no, madaniy kontekst, mulqot, estetik qarashlar, metaforalar.

Lingvokulturemaning mohiyati uning til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni ta'kidlashida namoyon bo'ladi. Til faqat ma'lumot yetkazish vositasi emas, balki uning tarkibida xalqning madaniyati yashirinadi. Har bir lingvokulturema o'z xalqining tarixidan, ijtimoiy hayotidan, diniy e'tiqodlaridan, estetik qarashlaridan kelib chiqadi. Masalan, ma'lum bir xalqning tabiatga munosabati, mehnatga hurmati yoki oilaviy qadriyatlari tilga lingvokulturemalar orqali singdirilgan bo'ladi. Shu bois, lingvokulturema tilning funksional jihatlaridan tashqari uning madaniyat bilan bog'langan qatlamini o'rganishga xizmat qiladi. Lingvokulturema o'z ichiga ko'plab tarkibiy elementlarni oladi. Bu elementlar orasida metaforalar, frazeologizmlar, topikalar, maxsus leksika va hatto nutq madaniyatiga oid qoidalar mavjud. Ularning barchasi ma'lum bir madaniyatga xos bo'lib, tilning global va universal qatlamidan farq qiladi. Lingvokulturemalar orqali til foydalanuvchilari o'z madaniyatini saqlab qolish bilan birga, uni avloddan avlodga etkazadi va yangilaydi. Bu jihat lingvokulturemani tilning doimiy rivojlanishida muhim omilga aylantiradi.[1]

International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences

Hosted online from New York, USA

Website: econfseries.com

2nd September, 2025

Til o'rganishda lingvokulturemani anglash muhim ahamiyatga ega, chunki tilni faqat grammatika va lug'at darajasida o'rganish uning to'liq mazmunini anglashga yetarli emas. Lingvokulturema orqali til foydalanuvchilari nafaqat so'zlarning ma'nosini, balki ularning madaniy va ijtimoiy kontekstini ham tushunadilar. Bu esa tilni yanada chuqurroq o'rganishga, madaniyatlararo muloqotda noaniqliklarni kamaytirishga yordam beradi. Xalqaro kommunikatsiyada lingvokulturemaning o'rganilishi madaniy tafovutlarni yengillashtirish va kelishmovchiliklarning oldini olish uchun zarurdir. Lingvokulturemalar tahlili madaniyatshunoslik va tilshunoslik sohalarida ko'plab tadqiqotlarga asos bo'lib xizmat qiladi. Ular orqali xalqning qadriyatlari, urf-odatlar va dunyoqarashi til orqali ochib beriladi. Shu bilan birga, lingvokulturemalar madaniyatning o'zgarish jarayonlarini ham aks ettiradi, chunki til doimiy ravishda jamiyatdagi yangi voqealar, ijtimoiy o'zgarishlar va ilm-fan taraqqiyotiga moslashadi. Bu jihat lingvokulturemani dinamik, harakatlanuvchi tushuncha sifatida ko'rishga imkon beradi.[2]

Lingvokulturemaning iqtisodiy va siyosiy kontekstda ham ahamiyati katta. Turli davlatlar va millatlar o'rtasida til va madaniyatning o'zaro ta'siri siyosiy munosabatlarni va iqtisodiy aloqalarni shakllantiradi. Shu sababli, lingvokulturemani chuqur anglash xalqaro diplomatiya, biznes va madaniyatlararo muloqotda muvaffaqiyatli bo'lish uchun muhim vosita hisoblanadi. Til orqali madaniyatni to'g'ri ifodalash va tushunish davlatlar va xalqlar o'rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi. Lingvokulturema tushunchasi til va madaniyatni bir butun sifatida ko'rishni taqozo etadi. Bu esa til o'qitish va o'rganishda yangi yondashuvlarni talab qiladi. Ta'lim jarayonida lingvokulturemalarni o'rganish nafaqat tilning nazariy jihatlarini, balki uni amaliy qo'llanishini ham rivojlantiradi. Bu orqali til o'rganuvchilar o'zaro madaniy tafovutlarni tushunib, muloqotni yanada samarali amalga oshirish imkonini topadilar.[3]

Lingvokulturemaning o'rganilishi tilshunoslikda o'ziga xos metodologiyani talab qiladi. Bu metodologiyada lingvistik tahlil bilan birga madaniy, tarixiy va antropologik yondashuvlar qo'llaniladi. Shuningdek, lingvokulturema tahlilida nutq konteksti, til foydalanuvchilarining madaniy xabardorligi va tilning ijtimoiy funksiyalari ham hisobga olinadi. Bu kompleks yondashuv lingvokulturemaning chuqur va to'liq tahlilini ta'minlaydi. Lingvokulturema zamonaviy lingvistik

tadqiqotlarning ajralmas qismiga aylangan va tilshunoslikda yangi ilmiy yoʻnalishlarni ochishga xizmat qilmoqda. U til va madaniyat oʻrtasidagi murakkab munosabatlarni oʻrganish orqali inson tafakkurining madaniy shakllanishini yanada chuqurroq anglashga imkon beradi. Shu bilan birga, lingvokulturema til oʻqitish, tarjima, madaniyatlararo kommunikatsiya va antropologiya kabi koʻplab sohalarda amaliy ahamiyat kasb etadi.[4]

Lingvokulturema til va madaniyatning oʻzaro chambarchas bogʻlangan birliklaridan biridir. U til ichida yashiringan madaniy qadriyatlar, urf-odatlar, anʼanalari va eʼtiqodlarni oʻzida mujassam etgan tilshunoslik va madaniyatshunoslik atamasidir. Lingvokulturemani oʻrganish madaniyatlararo muloqotda juda muhim ahamiyatga ega, ayniqsa globalizatsiya sharoitida turli millat va madaniyatlar vakillari oʻzaro samarali aloqalar oʻrnatishda ushbu soha yordami katta boʻladi. Madaniyatlararo muloqot – bu turli madaniyatlar, xalqlar va etnik guruhlar oʻrtasida axborot, gʻoya va qadriyatlar almashinish jarayonidir. Ushbu jarayonda til faqatgina aloqa vositasi emas, balki madaniyatning oʻziga xos kodlarini, anʼanalari va fikrlarini ifodalash vositasidir. Lingvokulturema esa aynan til vositasida madaniyatning qanday namoyon boʻlishi va uzatilishini oʻrganadi. Madaniyatlararo muloqotda lingvokulturemani oʻrganish, avvalo, tushunmovchiliklarning oldini olishga yordam beradi. Har bir madaniyat oʻzining oʻziga xos til birliklariga ega boʻlib, bu birliklar boshqa madaniyat vakillari uchun murakkab yoki notoʻgʻri talqin qilinishi mumkin. Shunday qilib, lingvokulturemani chuqur oʻrganish orqali yuzaga kelishi mumkin boʻlgan madaniy tafovutlar va notoʻgʻri tushunchalar kamayadi, bu esa samarali muloqotni taʼminlaydi. Madaniy qadriyatlar va anʼanalarni til orqali anglash, ikki madaniyat oʻrtasida yanada chuqur va mazmunli muloqotga yoʻl ochadi. Bu jarayon insonlar oʻrtasidagi oʻzaro hurmatni oshirib, xalqaro munosabatlarni yanada mustahkamlaydi. Madaniyatlararo muloqot faqat soʻzlar aytish emas, balki hissiyotlar, qadriyatlar va tarixiy tajribalarni yetkazishdir. Lingvokulturema esa bu jarayonning asosi hisoblanadi.

Til oʻrganishda lingvokulturemani bilish oʻrganuvchilarga tilni nafaqat grammatik va leksik jihatdan, balki madaniy jihatdan ham toʻliq anglash imkonini beradi. Bu esa til oʻrganuvchilarga dildan anglash va muloqot qilish imkoniyatini beradi, shuningdek madaniyatlararo munosabatlarda muvaffaqiyat qozonishga yordam

beradi. Stereotiplar, noto'g'ri xulosalar va madaniy xurofotlardan xoli bo'lish uchun ham lingvokulturemani o'rganish zarur. Ko'plab madaniy tushunmovchiliklar, asosan, noto'g'ri talqinlar va stereotiplar tufayli yuzaga keladi. Lingvokulturemaning chuqur o'zlashtirilishi esa turli madaniyatlarni hurmat qilish va ularni to'g'ri anglashga yordam beradi. Natijada muloqotda ishonch va ochiqlik kuchayadi. Madaniyatlararo muloqotda pragmatik jihatlar ham katta rol o'ynaydi. Salomlashish, izoh berish, tanqid qilish kabi ijtimoiy aktlar madaniyatga bog'liq kontekstda turlicha ifodalanadi. Lingvokulturema ushbu farqlarni aniqlab, muloqotda noziklik va ehtiyotkorlikni ta'minlaydi. Til va madaniyat bir-birini doimiy ravishda boyitib boradi. Yangi iboralar, metaforalar va madaniy kodlar orqali til rivojlanadi. Lingvokulturema bu jarayonlarni o'rganish va tushunishga yordam beradi, natijada madaniyatlararo muloqot yanada boy, mazmunli va samarali bo'ladi. Lingvokulturema diplomatlar, tarjimonlar, ta'limchilar va biznes sohasidagi mutaxassislar uchun ayniqsa muhim. Ular tilning madaniy jihatlarini chuqur tushunib, xalqaro aloqalarda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni oldini olishadi. Bu esa o'zaro hurmat, ishonch va hamkorlikni rivojlantiradi. Lingvokulturemani o'rganish madaniyatlararo muloqotni samarali amalga oshirishda muhim omil hisoblanadi. U til va madaniyat o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni yoritib, turli madaniyatlar vakillari o'rtasida o'zaro anglashuv va hurmatga asoslangan muloqotni ta'minlaydi. Lingvokulturema madaniyatlararo tushunmovchiliklarni kamaytirish, stereotiplarni bartaraf etish va tilni madaniy jihatdan boyitishda yordam beradi. Shu sababli, lingvokulturemani chuqur o'rganish va uni muloqotda qo'llash bugungi kunda juda zarurdir. Bu esa butun dunyo xalqlari o'rtasida tinchlik, hamkorlik va o'zaro hurmatni mustahkamlashga xizmat qiladi.[5]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, lingvokulturema til va madaniyatning uzviy bog'liqligini ifodalovchi murakkab va ko'p qirrali tushuncha hisoblanadi. U til birliklarining nafaqat lug'aviy ma'nosini, balki xalqning madaniy va ijtimoiy hayotini ham aks ettiradi. Lingvokulturema orqali til o'rganish yanada chuqur va mazmunli bo'lib, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu tushuncha tilshunoslik va madaniyatshunoslik sohalarida yangi ilmiy tadqiqotlar uchun keng imkoniyatlar

yaratadi va til hamda madaniyat o'rtasidagi o'zaro aloqalarni chuqurroq o'rganishga yordam beradi. Shunday qilib, lingvokulturema insoniyat madaniy merosini til orqali ifodalash va saqlashning muhim vositasi sifatida tilshunoslikda o'zining o'rni va ahamiyatini tobora oshirmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, M. (2023). "Lingvokulturema nazariyasi va uning madaniyatlararo muloqotdagi roli". Tilshunoslik va Adabiyot, 15(3), 112-120.
2. Karimov, B. (2021). "O'zbek tilida frazeologik lingvokulturematik birliklar". O'zbek Tili va Adabiyoti, 39(2), 45-53.
3. Islomova, N. (2024). "Lingvokulturema va xalq og'zaki ijodidagi o'rni". Ilmiy Tadqiqotlar Jurnali, 8(1), 77-85.
4. Rasulov, D. (2023). "Madaniyatlararo muloqotda lingvokulturemaning ahamiyati". Zamonaviy Lingvistika, 12(4), 33-41.
5. Tursunova, S. (2020). "Lingvokulturema va uning til ta'limidagi qo'llanilishi". Pedagogika Ilmiy Jurnali, 5(2), 98-105.
6. Nurmatov, O. (2022). "Til va madaniyat: lingvokulturema fenomeni". O'zbekiston Fanlari Akademiyasi Axboroti, 27(1), 58-66.
7. Muhammedov, A. (2024). "Lingvokulturema asosida madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish". Filologiya Fanlari, 20(1), 15-24.